
ЮВІЛЕЇ І ДАТИ

А.Л. БОЙКУ — 80

1 березня 2018 р. виповнилося 80 років доктору біологічних наук, академіку Національної академії аграрних наук України і Академії наук вищої школи України, заслуженому діячеві науки і техніки України, лауреату Державної премії України у галузі науки і техніки та премії імені Д.К. Заболотного НАН України, професору кафедри вірусології і заслуженому професору Київського Національного університету імені Тараса Шевченка, Почесному професору екології Інституту агроекології і природокористування НААН Анатолію Леонідовичу Бойку.

Доля Анатолія Леонідовича Бойка — це доля тисяч українців, дитинство і юність яких були обпалені страшною війною 1941–1945 рр. Роки війни зруйнували налагоджений побут сім'ї його батьків — молодих робітників м. Корнина на Житомирщині, де 11 березня 1938 р. з'явився на світ Анатолій. Добре вкарбувалися в його дитячій пам'яті війна і гестапівські катівні, куди потрапив разом з матір'ю, звідки дивом врятувалися.

Після закінчення школи Анатолій Леонідович розпочав свою трудову діяльність у рідному Корнині, однак відчуваючи потяг до науки, згодом вступив до Житомирського сільськогосподарського інституту на агрономічний факультет. У 1962 р. після закінчення інституту він влаштувався на роботу помічником завідувача Держсортдільниці Черняхівського р-ну Житомирської обл. Тоді ж публікує свої перші наукові праці з вірусології рослин і продовжує захоплюватися «таємницями» вірусів, зокрема його цікавили віруси людини та розмаїтого тваринного і рослинного світу.

Наполегливість — та риса характеру, що допомогла А.Л. Бойку подолати усі перепони і, продемонструвавши приймальної комісії глибокі знання з мікробіології та вірусології, блискуче скласти іспити і стати у 1963 р. аспірантом Інституту мікробіології і вірусології АН УРСР, очолюваний на той час видатним українським ученим-вірусологом, доктором біологічних наук, членом-кореспондентом АН УРСР, професором С.М. Московцем.

Навчання в аспірантурі у 60-70-ті рр. було престижним, почесним і навіть вдячним, проте вимагало щоденної наполегливої праці в лабораторії, у полі, в бібліотеках. Робочий день аспіранта Анатолія Бойка тривав 12–18 годин, вихідний — не частіше, ніж раз на місяць, і той з дуже поважних причин — сімейне свято чи весілля товариша, відпустка — не більше тижня.

У 1967 р. А.Л. Бойко під науковим керівництвом професора С.М. Московця, який вчасно розгледів природні здібності й потяг до науки колишнього студента із Полісся, успішно захищає дисертацію на тему: «Вирусний хлороз хмеля на Україні» і здобуває науковий ступінь кандидата біологічних наук за спеціальністю «загальна вірусологія». Під час навчання в

аспірантурі молодий вчений з'ясував природу вірусних захворювань рослин хмелю звичайного і розробив практичні заходи боротьби з ними, описав низку ізолятив вірусів культури, запропонував нові технології вирощування та розмноження безвірусних сортів.

Упродовж 1963–1978 рр. Анатолій Леонідович працював в Інституті мікробіології і вірусології АН УРСР — спочатку молодшим, а потім старшим науковим співробітником, проводив важливі дослідження вірусів рослин у різних ґрунтово-кліматичних зонах України. Уже маючи вагомий теоретичний і практичний досвід наукової роботи, у 1978 р. він отримує запрошення очолити кафедру вірусології біологічного факультету Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка.

В Академії наук УРСР і Інституті мікробіології і вірусології у 1983 р. Анатолій Леонідович Бойко блискуче захищає докторську дисертацію на тему: «Биологические свойства вирусов и вирусные болезни хмеля и розы эфиромасличной» і отримує науковий ступінь доктора біологічних наук за спеціальністю «загальна вірусологія». Саме в цей період за його ініціативою і безпосередньою участю було створено лабораторію фітовірусології, бактеріофагії та космічної вірусології.

У 1984–1995 рр. А.Л. Бойко був науковим керівником лабораторії екології і токсикології біологічного факультету Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка; упродовж 26 років (1978–2004) завідував кафедрою вірусології біологічного факультету вищу. У 1984 р. йому присвоєно вчене звання професора кафедри вірусології, 1991 р. обрано членом-кореспондентом, 1993 р. — академіком Української академії аграрних наук. У 1995 р. Анатолія Леонідовича Бойка обрано академіком Академії наук вищої школи України; у 2006 р. — заслуженим професором Київського національного університету імені Тараса Шевченка; у 2007 р. — Почесним доктором наук Інституту агроєкології УААН. Професор А.Л. Бойко є одним із ідеологів і організаторів Міжнародної конференції «Біоресур-

си та віруси». Разом зі своїми учнями Анатолій Леонідович проводить дослідження космічної біології (НАН України, НАСА — США), екологічного стану довкілля.

Академік А.Л. Бойко — фундатор вітчизняної школи фітовірусології нового покоління, вчений зі світовим ім'ям. Науковій спільноті широко відомі його фундаментальні й прикладні дослідження з етіології та розповсюдження вірусних захворювань культурних рослин на різних системних рівнях їхньої організації. Завдяки його розробкам уперше ґрунтово вивчено структурно-функціональні особливості вірусів рослин у різних екологічних умовах; одержано нові експериментальні результати, які розкривають седиментаційні властивості, морфологічну й анатомічну будову, локалізацію вірусів у клітинах, бактеріях, грибах та рибах, що покладено в основу створення новітніх біотехнологій; сформульовано концептуальні основи поведінки вірусів у біологічних об'єктах за дії на них радіації, геліокосмофізичних чинників. Електронно-мікроскопічними дослідженнями уперше виявлено нові віруси і їхні штами в рослинах хмелю, соняшнику, цукрового буряку, пшениці та інших культур.

Анатолій Леонідович Бойко зробив вагомий внесок у розвиток науки, зокрема вперше здійснив перенесення генів рослинних вірусів у клітини пухлин деяких ссавців (*Mammalia*). Виявив явище чутливості фітовірусів та їхніх РНК до постійного магнітного поля, що розширює уявлення про їх еволюцію. Основним науковим здобутком ученого є створення новітніх біотехнологій оздоровлення від вірусів понад 500 сортів, клонів і форм рослин, які впроваджено в АПК України.

Академік А.Л. Бойко збагатив світову біологічну науку фундаментальними працями, самостійно й у співавторстві опублікував понад 400 наукових творів, серед яких 12 монографій і підручників, 27 брошур, 11 авторських свідоцтв та 4 патенти на винаходи. Водночас він є фундатором вітчизняної наукової школи вірусологів та біотехнологів рослин в Україні. Серед його

учнів — відомі вчені: член-кореспондент Національної академії аграрних наук України, 5 докторів і 25 кандидатів біологічних наук. Наукові інтереси вченого формувалися десятиліттями тернистих сходжень і випробувань ідей і узагальнень власних здобутків, які дістали високу оцінку та заслужене визнання. Його нагороджено медалями: «В пам'ять 1500-летия Киева», «Ветерана труда», «За трудовую доблесть», бронзовою медаллю ВДНГ СРСР, срібною й бронзовими медалями ВДНГ УРСР, почесними грамотами Президії АН УРСР, УААН, Міністерства освіти і науки України. Анатолій Леонідович — блискучий педагог з яскравим хистом лектора, який упродовж багатьох років на високому професійному рівні викладає загальний курс вірусології й екології студентам та аспірантам. У 2004 р. А.Л. Бойка удостоєно почесного звання «Заслужений діяч науки і техніки України» та нагороджено орденом Ярослава Мудрого в галузі науки і техніки Академії наук вищої школи України. У 2005 р. за цикл наукових праць «Моніторинг вірусних інфекцій: діагностика, профілактика» Анатолію Леонідовичу присуджено Державну премію України в галузі науки і техніки.

Анатолій Леонідович Бойко здійснює вагому науково-організаційну і громадську роботу, неодноразово репрезентував українську вірусологічну науку на міжнародних форумах «Біоресурси і віруси» у Росії, США, Польщі, Бельгії, Шотландії, Обирався членом Об'єднаного комітету

профспілки АН УРСР, головою спеціалізованої вченої ради біологічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка із захисту докторських (кандидатських) дисертацій за спеціальностями «вірусологія», «імунологія», «ботаніка», членом експертної ради з біологічних наук ВАК України. Нині А.Л. Бойко є членом спеціалізованої ради в Інституті агроєкології і природокористування НААН.

Досягненням таких висот вчений завдячує величезній працездатності, вірності служінню науці й Україні, творчій активності, твердій громадянській позиції. З належною повагою ставиться він до минулого і водночас сповнений надій на майбутнє, справжній патріот України і науки Анатолій Леонідович Бойко — винятково приємна, чуйна й доброзичлива людина, захоплюється спортом, поезією, історією, любить природу, чарівні українські пісні, а ще — мандрувати історичними й заповідними місцями рідної землі.

Колектив співробітників Інституту агроєкології і природокористування НААН, Редколегія та редакція «Агроєкологічного журналу» щиро вітають Анатолія Леонідовича, бажають міцного здоров'я, оптимізму, творчого натхнення та плідної праці на поприщі подальшого розвитку вітчизняної вірусології і агроєкології.